



# **Beteendestörningar hos häst – enkätundersökning riktad till hästuppfödare i Västra Götalands län**

*Horses and behavioural problems – A questionnaire  
answered by horse breeders in the county of Västra Götaland*

**Agneta Sandberg**

**Etologi och djurskyddsprogrammet**



Foto Eva Mustad

---

**Sveriges lantbruksuniversitet  
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa  
Etologi och djurskyddsprogrammet**

**Skara 2010**

**Studentarbete 324**

*Swedish University of Agricultural Sciences  
Department of Animal Environment and Health  
Ethology and Animal Welfare programme*

*Student report 324*

ISSN 1652-280X



**Beteendestörningar hos häst – enkätundersökning riktad till  
hästuppfödare i Västra Götalands län**

*Horses and behavioural problems – A questionnaire answered by  
horse breeders in the county of Västra Götaland*

**Agneta Sandberg**

Studentarbete 324, Skara 2010

**Grund C, 15 hp, Etologi och djurskyddsprogrammet, självständigt arbete i biologi,  
kurskod EX0520**

**Handledare:** Maria Andersson, Inst för husdjurens miljö och hälsa, Box 234, 532 23 Skara

**Biträdande handledare:** Anna Lundberg, Inst för husdjurens miljö och hälsa, Box 234,  
532 23 Skara

**Examinator:** Jenny Loberg, Inst för husdjurens miljö och hälsa, Box 234, 532 23 Skara

**Nyckelord:** häst, beteendestörningar, riskfaktorer, åtgärder, enkät, hästuppfödare

**Sveriges lantbruksuniversitet**

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Avdelningen för etologi och djurskydd

Box 234, 532 23 SKARA

**E-post:** [hmh@slu.se](mailto:hmh@slu.se), **Hemsida:** [www.hmh.slu.se](http://www.hmh.slu.se)

---

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

# INNEHÅLL

SAMMANFATTNING .....	4
SUMMARY .....	5
INLEDNING .....	6
Bakgrund .....	6
Syfte.....	10
MATERIAL OCH METOD .....	11
Enkäten .....	11
Urval och distribution.....	11
Sammanställning och beskrivning av data .....	12
RESULTAT.....	13
DISKUSSION .....	18
SLUTSATSER .....	22
TACK.....	23
REFERENSER.....	23

## **SAMMANFATTNING**

Beteendestörningar så som krubbitning, vävning och boxvandring ses ej hos frilevande hästar och kopplas ihop med vår hästhållning. De kan ses hos hästar av olika raser, åldrar och inom hästsportens alla discipliner. De anses vara negativa för hästens välfärd och rapporterade frekvenser för hästar med beteendestörningar i olika populationer ligger mellan 1,4- 30,3 %. Beteendestörningar utvecklas ofta redan vid tiden för avvänjning och faktorer som anses vara förebyggande är möjlighet till social kontakt, fri rörelse, utfodring med mycket grovfoder och goda avvänjningsrutiner.

Syftet med arbetet var att studera hur hästuppfödare i Västra Götalands län upplever beteendestörningar hos häst. Studien genomfördes som en enkätstudie och uppfödarna kontaktades via e-post eller brev. Resultatet visade att uppfödarna hade en del missuppfattningar gällande nedärvning och kopiering av oönskade beteenden men att kunskaperna kring de förebyggande åtgärderna verkade vara goda. Beteendestörningar kopplades ofta ihop med försämrade hållbarhet och de togs i beaktande i avelsarbetet. En majoritet av uppfödarna ansåg att information om hästens beteendestörningar inte fanns ute i samhället.

Slutsatsen är att uppfödarna till viss del upplevt att deras hästar uppvisat beteendestörningar med träätning som det vanligaste observerade beteendet. De flesta ansåg att beteendestörningarna var skadliga för hästen och att en häst som uppvisar onormala beteenden sjunker i värde. En majoritet skulle försöka vidta åtgärder ifall de upptäckte en häst med en beteendestörning genom att bland annat öka hästens utevistelse, göra ändringar i stallmiljön och utöka grovfodergivan.

## **SUMMARY**

Behavioural problems such as crib-biting, weaving and box-walking have not been seen in feral horses and which could indicate that they are associated with our horse management. Behavioural problems can be seen in horses of various breeds, ages and in all equestrian disciplines. They are considered to be negative for the horse's welfare and reported frequencies of horses showing abnormal behaviour in different populations are between 1.4- 30.3%. Behavioural problems are often developed at the time of weaning and preventive factors are social contact with other horses, free movement, a high roughage diet and good weaning practices.

The aim of this study was to investigate how horse breeders in the county of Västra Götaland experience behavioral problems in horses. The study was carried out as a questionnaire and the horse breeders were contacted by e-mail or mail. The results showed that the breeders had some misconceptions concerning inheritance and copying of abnormal behaviours, but that their knowledge about the preventive factors seemed to be good. Behavioural problems were often associated with decreased health and were taken into account in breeding. A majority of the breeders felt that relevant information about horses and their behavioural problems did not exist in the community.

The conclusion is that some horse breeders have seen abnormal behaviours in their horses with wood chewing as the most commonly observed behaviour. Most believed that behavioural problems are harmful to the horse and that a horse showing abnormal behaviour decreases in value. A majority would try to take action if they discovered a horse with a behavioural problem by increasing the turnout time, making changes in the stable environment and by adding more high roughage feed to the horse's diet.

## INLEDNING

### Bakgrund

Stereotypa beteenden utvecklas hos djur i fångenskap som inte kan kontrollera eller klara av sin miljö (Mason, 1991) och de anses allmänt vara tecken på tidigare eller pågående välfärdsproblem för djuret (Wiepkema & Koolhaas, 1993). Ett stereotypt beteende följer ett strikt mönster utan avvikelser och har till synes ingen uppenbar funktion, hos häst är exempel på sådana beteenden krubbitning, vävning och boxvandring (Waters et al., 2002). Alla beteendestörningar behöver nödvändigtvis inte utföras på ett stereotypt sätt, felriktat dibeteende hos unga hästar är ett exempel på när det är ett naturligt beteende som utförs men vid fel situation (Planck & Rundgren, 2005).

Beteendestörningar eller stereotypa beteenden ses ej hos frilevande hästar och kan därför kopplas ihop med hur vi människor håller dem (McGreevy, 2004a). De förekommer hos många olika raser, inom alla ålderskategorier och inom hästsportens samtliga discipliner (Marsden, 2002). De har inte kunnat ses hos ferala hästar (förvildade tamhästar) men omnämndes redan under tidigt 1800-tal som ”diseases of domestication”, det vill säga att de uppkommit som en följd av domesticering (Marsden, 2002). Enligt McGreevy (2004a) kan man dock inte påstå att domesticeringen allena orsakat de onormala beteendena då även vilda hästar som zebra och Przewalskihäst kan uppvisa dem i fångenskap, vilket tyder på att beteendena är kopplade till vår hästhållning. De rapporterade frekvenserna av de onormala beteendena varierar, ett exempel på medelvärde hos hästar av olika raser och åldrar i Schweiz är 3,5 % för både orala och rörelserelaterade beteendestörningar (Bachmann et al. 2003) medan Waters et al. (2002) såg betydligt högre frekvenser av onormala beteenden i sin studie av unga hästar där 10,5 % av hästarna krubbet och 30,3 % åt trä. Parker et al. (2008) angav medelvärden på 6,6 %, 4 %, 2,8 % respektive 1,4 % för andelen hästar som visade beteendestörningar i USA, Australien, England respektive övriga länder. Flera studier visar på att fullblod men även varmblodiga hästar tycks vara överrepresenterade, kanske på grund av en högre medfödd disposition (Albright et al. 2009, Bachmann et al. 2003). I enkätstudien från 2008 gjord av Parker et al. såg man dock inte att rastillhörigheten påverkade sannolikheten för att en häst skulle utveckla en beteendestörning.

Hästens stereotypier delas traditionellt sett in i orala beteenden så som krubbitning, luftsnappning och diverse tungrörelser samt i rörelserelaterade beteenden så som vävning, hagvandring, boxvandring och olika skrapbeteenden (Marsden, 2002, Redbo et al., 1998). De rörelserelaterade stereotypierna anses vara försök gjorda i frustration för att ta sig till ett önskat mål (Henderson, 2007). Exempel på sådana mål kan vara foder, artfränder eller frihet, och när hästen hindras från att nå det önskade målet uppstår en slags förkortad upprepad version av hästens försök till rörelse framåt (Henderson, 2007). Nicol (1999) föreslår att vävning kan uppstå i den frustration som uppkommer hos hästen då stallmiljön inte tillåter social kontakt. Man har också kunnat se kopplingar mellan de två beteendetyperna som indikerar att de rörelserelaterade beteendena egentligen kan ha sin grund i icke tillfredsställda ätbeteenden (McGreevy et al., 1995). I en artikel av Ninomyia et al. från 2007 drar man paralleller till undersökningar gjorda på andra djurslag där olika rörelserelaterade stereotypier tros kunna härledas till otillfredsställda ätbeteenden och de drar slutsatsen att vävning hos häst kan vara kopplat till den frustration som kan uppstå vid förväntan inför ett utfodringsstillfälle. Viss osäkerhet råder kring vilka beteenden som verkligen kan räknas som stereotypier, en del mildare beteendestörningar finns, så som

träätning, tungrollning, huvudskakningar och lindigare former av boxvandring (Henderson, 2007). Trots att de framstår som relativt harmlösa kan de vara ett tecken på stress hos djuret och innebära en ökad risk för utvecklandet av allvarigare beteendestörningar hos hästen (Nicol, 1999).

Träätning anses av många etologer vara en naturlig del i hästens beteenderepertoar men en ökad frekvens av beteendet kan ses då betet inte erbjuder en tillräckligt hög fiberhalt (McGreevy, 2004b) eller när hästen utfodras restriktivt (Willard et al. 1977). Studien gjord av Willard et al. (1977) visade att en restriktiv foderstat med högenergifoder drastiskt sänkte hästens sammanlagda ättid samtidigt som träätningen ökade betydligt. I en annan studie såg man att knappa fodergivor som skapar hunger associeras med ökad oral aktivitet (Krzak et al., 1991). Vidare kunde man också se en ökad frekvens av träätning då magsäcken började bli tom några timmar efter dagens sista utfodring, de här sakerna indikerar att träätning kan vara ett funktionellt behov som förser hästen med fiber (Krzak et al. 1991). Även om träätning anses vara ett av hästens naturliga beteenden och ofta saknar den likformiga karaktär som är typiskt för en stereotypi så kan ökad träätning vara ett förstadium till krubbitning, Waters et al. såg i sitt försök från 2002 att träätning oftare sågs hos hästar som senare utvecklade krubbitning.

Krubbitning utvecklas ofta hos hästar redan vid tiden för avvänjning och man har kunnat se kopplingar mellan utvecklandet av beteendet och restriktiv utfodring och/eller en foderstat med högt stärkelseinnehåll (Harris & Bishop, 2007). I samma publikation kan man läsa att det har föreslagits att krubbitning utvecklas för att hästen försöker producera tillräckligt med saliv för att buffra magsaften då foderstaten som består av för lite fiber och för mycket stärkelse erbjuder hästen begränsade möjligheter att tugga och saliven utsöndras enbart då hästen tuggar. Nicol et al. (2002) gjorde både beteendestudier och kliniska undersökningar av så väl krubbitande som normala föl och kunde då se en signifikant högre förekomst av skador på magslemhinnan, så som sår och inflammationer, hos de krubbitande fölen än hos de normala. I samma artikel kan man också läsa om ett pilotförsök gjort på sex krubbitande föl som gavs en foderstat där energin i huvudsak kom från fett och fiber i motsats till den mer stärkserika traditionella foderstaten. Två av dessa föl slutade helt att krubbita efter tre månader och hos ett föl minskade förekomsten av beteendet avsevärt.

I en studie från Schweiz (Bachmann et al, 2003) studerade man vilka riskfaktorer som fanns för utvecklandet av tre vanliga beteendestörningar, krubbitning, vävning och boxvandring, hos hästar av flera raser. De kunde konstatera att fullblod och även en del varmblodiga raser har en större känslighet för att utveckla onormala beteenden och att utvecklandet och utförandet av olika beteendestörningar kan förebyggas eller minskas med ändringar i hästens miljö. Som lämplig lösning förslår de en hästhållning som tillåter direkt fysisk social kontakt med andra hästar, fri rörelse dagligen och goda utfodringsrutiner med mycket grovfoder men med en liten andel kraftfoder som ej skapar förväntan och stress hos hästen vid utfodringstillfällena.

Avvänjning anses vara en kritisk tidpunkt för utvecklandet av beteendestörningar hos unga hästar då många för fölet viktiga förändringar sker som kan orsaka oro och stress (Waters et al., 2002). Exempel på sådana förändringar är att bandet med modern bryts och ingen digivning längre kan ske, fölets utfodring ändras, fölet utsätts för ökad mänsklig kontakt och introduceras i en ny social grupp, ofta i ett nytt uppställningssystem. Waters et al. (2002) såg i sin undersökning av beteendestörningar hos unga hästar att avvänjningsmetod,

foderstat och uppstallning är viktiga faktorer som kan påverka uppkomsten av stereotypa och felriktade beteenden. Baserat på sitt resultat rekommenderar forskarna att föl vid avvänjningen ska ha tillgång till social kontakt, fri tillgång till grovfoder, så mycket utevistelse som möjligt samt att givan successivt ska höjas vid utfodring med kraftfoder. År 2008 publicerades resultatet av en internationell enkätundersökning riktad till hästuppfödare där man undersökte vilka riskfaktorer som finns när det gäller uppkomsten av beteendestörningar (Parker et al., 2008). Även då kom man fram till liknande slutsatser och råder i sin artikel uppfödare att hålla avvanda föl utomhus helst på bete, att ge fölen fri tillgång på grovfoder och att vara medvetna om att utfodring med högenergifoder är en riskfaktor. Parker et al. (2008) såg också att en så sen avvänjning som möjligt, gärna på initiativ av stoet, är av vikt då man vill förebygga uppkomsten av beteendestörningar. I en studie av frilevande Camarguehästar såg man att ston som haft ett antal avkommor i sitt liv gav di tills avkommorna var 35-40 veckor (8-9 månader) gamla och att de sinade ungefär 15 veckor innan fölning (Duncan et al., 1984). Förstagångsmödrarna gav di längre och sinade inte förrän 5 veckor innan nästa fölning. Duncan et al. (1984) påpekar att 15 veckor innan fölning är en tidpunkt då dräktigheten börjar ta mer av stoets resurser och att förstagångsstona med tiden kan komma att börja avvänja tidigare då det gynnar nästa avkomma. Poängteras bör också att forskarna såg att ston som inte var dräktiga kunde dra ut på avvänjningen i upp till 6 månader längre än de som var dräktiga.

Forskarna är även inne på en annan linje i forskningen om beteendestörningar. Det kan vara så att om inte beteendet orsakas av rubbningar i mag- och tarmsystemet så kan regleringsproblem i centrala nervsystemet vara orsaken bakom (McBride & Hemmings, 2009). McBride och Hemmings beskriver regleringsproblem av signalsubstansen dopamin på grund av stress hos djuret som forskarnas huvudteori. Vidare kan man läsa att studier har påvisat avvikelser i så väl mag- och tarmsystemet som centrala nervsystemet hos försöksdjuren och man föreslår att de båda avvikelserna antingen är kliniska symptom på samma bakomliggande orsak eller så orsakar problem i det ena systemet också problem i det andra. Vad nu än som kan tänkas ligga bakom så finns det skäl till att se över sin hästhållning och sina rutiner för att förebygga och minska redan befintliga beteendestörningar då förhindrande av oönskade beteende med tvångsmetoder, som så användning av krubbitarrem och begränsning av rörelsemöjligheterna i boxen för en vävare, anses vara stressande för hästen vilket kan leda till sämre välfärd för hästen (McBride & Cuddeford, 2001). McGreevy säger i sin bok från 2004 att försök till att förhindra en häst att krubbita med hjälp av krubbitarremmar, bestraffningar eller kirurgiska metoder ofta visar sig vara utan verkan då hästens motivation att krubbita fortfarande finns kvar (McGreevy, 2004b). Att förstå beteendestörningarnas funktion och bakomliggande orsaker är viktigare än att försöka kontrollera dem genom att förhindra hästen från att utföra beteendet då sådana åtgärder kan innebära sämre välfärd för hästen (Ninomiya et al., 2007).

Bland hästägare är det inte ovanligt med en uppfattning om att hästar kan utveckla en beteendestörning genom att observera och direkt härma en annan individ som utför beteendet (McBride & Long, 2001, Albright et al., 2009) I McBrides och Longs (2001) enkätundersökning som utredde hästhållares syn på beteendestörningar, såg man att 48, 52 respektive 37 % av ägarna till kapplöpningsstall, ridskolor respektive tävlingsstall trodde att beteendestörningar kunde smitta till andra hästar via härmning. Albright et al. (2009) rapporterar om att 49 % av de hästägare de tillfrågat var av den uppfattningen att



krubbitande hästar utvecklat sin beteendestörning genom härmning. Teorin om att hästar kan utveckla oönskade beteenden genom att härma och ta efter en annans hästs beteende finner man inga belägg för i majoriteten av de gjorda studier som finns inom området (Murphy & Atkins, 2007, Nicol, 1999). I Albrights studie (2009) kunde man rapportera att endast 1 % började krubbita efter att en annan krubbitare introducerats, och det är mycket möjligt att det egentligen var den gemensamma miljön eller genetiska faktorer som egentligen var orsakande. Det finns en studie som visat på att en boxgranne med en beteendestörning möjligen kan vara en bidragande orsak till att en individ utvecklar en beteendestörning, dock kan det inte anses vara en bakomliggande orsak och mer forskning krävs för att utreda om det verkligen finns ett samband (Nagy et al., 2008). Hästhållarnas tro på att beteendestörningar smittar kan innebära att hästar med oönskade beteenden isoleras från andra hästar vilket kan leda till ökad stress och sämre välfärd för hästarna (McBride & Long, 2001, Albright et al., 2009).

Huruvida beteendestörningar kan nedärvas är också en fråga som är intressant ur en hästhållares synpunkt. I McBrides och Longs (2001) tidigare nämnda enkätundersökning svarade mellan 23- 29 % av hästhållarna att de trodde att beteendestörningar kunde nedärvas. Tydlig forskning är svår att hitta, men en äldre studie från 1986 såg tendenser till att en viss ärftlighet kunde föreligga men inget tydligt mönster för hur nedärvningen möjligen kunde gå till (Vecchiotti & Galanti, 1986). Vecchiotti och Galanti diskuterar också ännu äldre forskningsresultat som jag själv inte direkt tagit del av i sin artikel, resultat som de inte fann några belägg för i sin egen undersökning. De äldre undersökningarna var från 1950 (Hosoda) respektive 1960 (Steele) och de hade enligt Vecchiotti och Galanti varsin teori, den förstnämnda (Hosoda) trodde att en recessiv gen kunde vara orsaken bakom beteendestörningar medan den senare (Steele) nämnde en kombination av genotyp och miljö som bidragande orsak. Vecchiotti och Galanti rundar av sin diskussion med att konstatera att en möjlig orsakande gen kanske inte behöver komma till uttryck som en beteendestörning utan endast påverka hästen genom att den blir ovanligt nervöst lagd. En betydligt nyare studie som inte heller vill utesluta den genetiska faktorn är från 2009 (Albright et al.), de anar att fullblodspopulationen i USA kan vara genetiskt särskilda och ha en annan känslighet för att utveckla krubbitning än vad andra raser har. Någon mer utförlig teori presenteras inte. Överlag är det svårt att särskilja vilken bidragande faktor som gett vilken effekt då så mycket spelar in, den högre förekomsten av beteendestörningar hos fullblod kan vara ett resultat av den hästhållning som är typisk för hästhållare av rasen, en hästhållning som vill se en snabb tillväxt och tidig träning och tävling (Waters et al. 2002, Redbo et al. 1998). Marsden (2002) säger att känsligheten för att utveckla beteendestörningar under vissa hållningssätt är ärftlig och att inavel innebär en ökad risk för utvecklandet av beteendestörningar hos alla hästar om de utsätts för ett visst hållningssätt. Marsden (2002) fortsätter med att poängtera att en häst med en medfödd känslighet inte alls behöver komma att utveckla en beteendestörning ifall den aldrig utsätts för vissa stimuli medan vilken individ som helst kan utveckla beteendestörningar om de utsätts i tillräcklig grad för de orsakande stimuli som konstaterats.

I McBrides och Longs studie (2001) såg man att de tre huvudorsakerna till att hästhållarna ansåg beteendestörningar vara ett bekymmer var hästens försämrade prestation, de ogynnsamma kliniska effekterna på hästen och det sänkta ekonomiska värdet. De såg också att missuppfattningarna kring att beteendestörningarna smittar till andra hästar och att de medför kliniska skador på hästen, var de huvudsakliga orsakerna till att hästhållarna valde

att försöka avhjälpa beteendestörningarna. Hillyer et al. (2002) såg i sin studie att krubbitning och luftsnappning kunde orsaka kolik. Författarna förde dock en diskussion om att andra faktorer som kan kopplas ihop med krubbitning kanske egentligen kunde vara orsaken bakom att hästen drabbas av kolik. Man lyfte bland annat fram att man i andra studier sett att krubbitande hästar har problem med mag- och tarmstörningar och att det kan vara störningarna som orsakar både beteendestörningen och kolikanfallet. Cooper & McGreevy (2002) påpekar också att sambandet mellan krubbitning och kolik inte är helt utrett, och att det kan vara så att samma bakomliggande faktorer kan orsaka både beteendestörning och problem med kolik. Archer och Proudman (2006) framhåller att det i en del undersökningar finns stöd för att krubbitande hästar skulle löpa större risk att få kolik men att orsaken till att dessa hästar drabbas oftare inte direkt behöver bero på krubbitningen utan krubbitningen kan vara ett tecken på att hästhållningen eller andra faktorer kring hästen bidrar till att hästen får kolik. Nyare och tydligare forskning om vävningens potentiella skaderisker är svåra att hitta, Cooper et al. (2000) beskriver att äldre studier visat på att vävning kan orsaka problem med ben och hovar och försämrad kondition men att få faktiska bevis stöder påståendena. Marsden (2007) framför att de försiktiga rörelser som en uppstallad häst utför vid vävning knappast är skadliga men att ett långvarigt ihållande utförande av vävning, boxvandring, huvudskakning eller hagvandring kan påskynda muskelsönderfall eller ligga bakom oförklarlig konditionsminskning. Eftersom många hästägare tror att beteendestörningar är smittsamma sjunker det ekonomiska värdet på en häst med en beteendestörning (Cooper & McGreevy, 2002) och de upplevs som svårare att sälja än andra hästar (McBride & Long, 2001).

### **Syfte**

Syftet med arbetet var att studera hur hästuppfödare i Västra Götaland upplever beteendestörningar hos häst. Följande frågeställningar utreds:

Har uppfödarna upplevt att deras hästar haft beteendestörningar?

Vilka åtgärder vidtar man om man upptäcker att en häst har en beteendestörning?

Vilka anser man de bakomliggande orsakerna vara?

Ser man beteendestörningarna som något negativt för hästen?

Anser man att en häst som uppvisar onormala beteenden sjunker i pris?

Denna enkätstudie är ett delprojekt i en större studie. En liknande studie är genomförd bland tränare och ridskolepersonal, *Erfarenheter, åsikter och råd när det gäller hästar och beteendestörningar - en enkätundersökning bland tränare och ridskolepersonal i Västra Götalands, Hallands och Örebro län*, 2009 vid Sveriges lantbruksuniversitet i Skara (Eisersjö et al. 2009). Syftet med den undersökningen var dels att ta reda på omfattningen av beteendestörningar hos hästar på ridskolor och tränarstall i Västra Götalands län, Örebro län och Hallands län och dels att ta del av den kunskap och de tankar om beteendestörningar hos häst som finns hos dessa yrkesgrupper.

## MATERIAL OCH METOD

### Enkäten

Enkäten utformades utifrån den tidigare undersökningen *Erfarenheter, åsikter och råd när det gäller hästar och beteendestörningar - en enkätundersökning bland tränare och ridskolepersonal i Västra Götalands, Hallands och Örebro län*. Enkäten gjordes delvis om för att bättre passa målgruppen. Enkätens frågor delades in i olika kategorier som tillsammans skulle ge en god bild av hur hästuppfödarna inom Västra Götalands län såg på beteendestörningar och vilka erfarenheter de hade av dem. Enkäten inleddes med möjlighet att lämna kontaktuppgifter för de som så önskade. Under följande del, *Hästarna på gården*, lämnades uppgifter om verksamhetens omfattning. Frågorna under *Uppstallning och skötselrutiner* gav en bild av hur hästarna hålls och deras möjligheter till social kontakt med varandra.

I delen *Beteendestörningar* fick de tillfrågade ange vilka beteenden de sett och lämna uppgifter om de individer som utfört dem samt svara på ifall de ansåg avvänjning vara en kritisk tidpunkt för uppkomsten av beteendestörningar. De givna exemplen är 1. Krubbitning, - Fixerar överkäkens tänder emot ett fast objekt, spänner halsmusklerna och drar ner luft i matstrupen som sedan förs ut igen genom munnen. 2. Vävning, - Svingar huvudet, och ibland även halsen och frambdelen, från sida till sida. 3. Träätning, - Biter och tuggar på, och ibland även äter, trä från tillgängliga ytor och föremål. 4. Felriktat dibeteende, - Försöker dia/suga på andra hästar än modern/ saker/ inredning/ annat. 5. Boxvandring, - Går runt i boxen. 6. Hagvandring, - Vandrar fram och tillbaka i hagen, ofta enligt ett bestämt mönster. 7. Luftsnappning, - Samma som krubbitning, men utan att ta stöd emot något. 8. Läppklapper, - Hästen smackar med läpparna. 9. Tungrullning, - Hästen vrider eller rullar tungan upprepade gånger. 10. Annan, -hästuppfödaren får själv definiera vad.

I de två sista delarna av enkäten *Orsaker och åtgärder* samt *Dina tankar* ställdes frågor som rörde uppfödarnas egna åsikter och uppfattningar om beteendestörningar. De ombads bland annat fundera över möjliga orsaker och åtgärder, huruvida beteendestörningar är skadliga för hästen och ifall hästens ekonomiska värde sjunker om den uppvisar ett oönskat beteende.

Flera svarssätt användes för enkätens frågor. En del frågor gav uppfödarna möjlighet att svara fritt med egna ord medan en del andra frågor endast kunde besvaras genom att välja bland färdiga svarsalternativ. I de öppna frågorna var det uppfödarens egna åsikter som var viktiga och därför gavs de möjlighet att svara helt fritt utan att påverkas av några svarsalternativ.

### Urval och distribution

Strävan var att så många som möjligt av alla aktiva hästuppfödare av samtliga raser inom Västra Götalands län skulle få möjlighet att besvara enkäten. Först kontaktades länsstyrelsen för att få svar på huruvida det fanns något samlat register över verksamma hästuppfödare, dessvärre existerar ännu inte något sådant. Kontakt togs då med följande föreningar, Avelsförening för svenska varmblodiga travhästen (ASVT), Avelsförening för svenska varmblodiga hästen (ASVH), Svenska islandshästförbundet (SIF), Svenska

hästavelsförbundet (SH), Svenska fullblodsavelsföreningen (SFAF) och Västgötauppfödarna. Hädanefter kommer förkortningarna att användas.

Från ASVT valdes alla uppfödare i Västra Götalands län som listas på hemsidan och som hade antingen en synlig adress, e-postadress eller länk till hemsida där kontaktuppgifter kunde hittas. Från Västgötauppfödarnas hemsida valdes alla aktiva uppfödare som hade föt födda 2009. ASVH, SIF, SH och SFAF kontaktades via e-post där man frågade efter aktiva uppfödare inom länet. ASVH och SH hänvisade vidare till sina medlemsföreningar medan SIF inte kunde lämna några som helst uppgifter. SFAF hänvisade vidare till en aktiv uppfödare. Ett omfattande detektivarbete med hjälp av internet påbörjades. Alla de uppfödare som man kunde hitta kontaktuppgifter till på internet via hemsidorna tillhörande respektive underförening till SH och ASVH lades till i urvalslistan. För att hitta ytterligare uppfödare inom alla raser användes sökmotorn Google på internet. Inga begränsningar gjordes utan alla uppfödare som hittades under söktiden togs med i urvalet. Inga krav ställdes heller på omfattningen av uppfödarnas verksamhet då kompletta uppgifter om verksamheten vanligen inte heller kunde hittas.

Slutligen hade kontaktuppgifter hittats till 44 uppfödare av varmblodig travhäst, 7 uppfödare av engelskt eller arabiskt fullblod, 36 uppfödare av någon ras av varmblodig ridhäst, 20 uppfödare av kallblodsraser, 12 uppfödare av islandshäst, 35 uppfödare av ponnyraser samt 9 uppfödare som föder upp hästar från två eller fler av nämnda rasgrupper. Enkäten skickades således ut till totalt 163 hästuppfödare i Västra Götalands län. Merparten av uppfödarna, 136 stycken, fick enkäten via e-post och resten via brev. De som fick enkäten via e-post kunde svara på två sätt. Antingen direkt i mejlet genom att trycka på svara-knappen i sin e-postlåda eller genom att spara ner och fylla i ett medskickat Word-dokument som sedan bifogades i svarsmejlet till mig. De som fick enkäten via brev fick också ett frankerat svarskuvert medskickat. Samtliga enkäter skickades ut den 30 mars 2010. Efter 14 dagar skickades en påminnelse ut till de som kontaktats via e-post. Sista svarsdag bestämdes till 30 april. Således blev den totala svarstiden en månad.

### **Sammanställning och beskrivning av data**

Den inkomna datan sammanställdes i Microsoft Office Excel och Open Office Calc. Beräkningen av den beskrivande statistiken gjordes dels i samma program och dels för hand. Där de svarande inte angett ett exakt värde, exempelvis 5-6 månader, beräknades först ett medelvärde.

## RESULTAT

163 enkäter skickades ut till hästuppfödare i Västra Götalands län under mars- april 2010, 136 sändes via e-post och resterande 27 via brev. Totalt inkom 55 svar vilket gav en svarsfrekvens på 34 %. Svarsfrekvensen via brev (44 %) var högre än svarsfrekvensen via e-post (32 %). I tabell 1 kan man se svarsfrekvensen för de olika rasgrupperna.

Tabell 1. Tabellen visar hur stor andel av uppfödarna inom respektive rasgrupp som besvarade enkäten.

Rasgrupp	Svarsfrekvens
Fullblod	14 %
Islandshäst	58 %
Kallblod	50 %
Ponny	37 %
Varmblodig ridhäst	28 %
Varmblodig travhäst	25 %
Uppfödare som föder upp raser ur minst två av ovanstående grupper	22 %

De 55 hästuppfödare som svarade hade tillsammans fött upp sammanlagt 3410 hästar under sina aktiva år. Det totala antalet hästar som ett stuteri fött upp så här långt ligger mellan 2 och 1000 med ett medelvärde på 68 hästar och median 24 hästar. Uppfödarna har haft sina verksamheter så som de ser ut idag från ett års tid till 47 års tid med ett medelvärde på 15 år och median 9 år. Antalet födda föl per år var i medeltal 7 föl (median 3 föl per år).

Nedanstående resultat kommer att presenteras utifrån enkätfrågorna där siffrorna anger frågans nummer i enkäten.

### 1. Hur hålls sto med föl?

58 % (32 st) av alla uppfödare höll sto med föl på box, 24 % (13 st) höll sto med föl i lösdrift, 2 % (1 st) höll dem på bete och 16 % (9 st) använde sig av flera lösningar. Av de som använde sig av flera lösningar svarade de flesta att de använde sig av både box och lösdrift. En uppfödare sade sig använda både box och spilta och en uppfödare använde både gruppbox och lösdrift.

### 2. Hålls sto med föl på bete sommartid?

Endast en av 55 svarande uppger att de inte höll sto med föl på bete sommartid, vilket betyder att 98 % höll dem på bete.

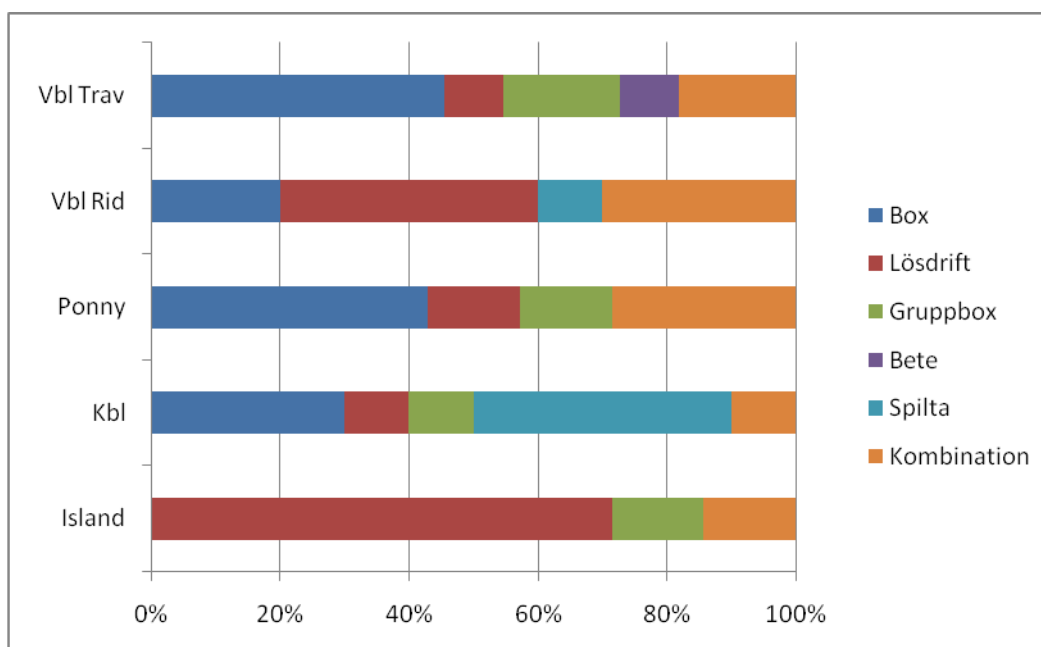
### 3. Vid vilken ålder avväns fölen?

Medelåldern för avväjning var 7,6 månader (5,5- 11 månader). Sex stycken uppfödare nämnde att avväjning sker då stoet antingen vänjer av fölet själv eller får ett nytt föl. Tre stycken angav att stoföl och hingstföl avväns vid olika åldrar. Då två av dessa inte angav någon exakt avväjningsålder för stofölen användes avväjningsåldern på hingstfölen i beräkningarna. För den tredje beräknas ett medelvärde på avväjningsåldern för de båda könen. En viss variation kunde ses mellan rasgruppernas medelvärde då islandshästar

avvandes vid 8,9 månader, kallblodsraser vid 6,9 månader, ponnyraser vid 7,7 månader, varmblodiga ridhästar vid 7,9 månader och varmblodiga travhästar vid 7,2 månaders ålder.

#### 4. Hur stallas fölen upp efter avvänjning?

35 % (19 st) av uppfödarna höll sina avvanda föl i ensamboxar, 24 % (13 st) höll dem i lösdrift och 11 % (6 st) använde gruppboxar. 2 % (1 st) släppte de avvanda fölen på bete, 9 % (5 st) höll dem i spiltor och 20 % (11 st) kombinerade flera hållningssätt. De kombinerade hållningssätten var box/lösdrift, box/gruppbox, lösdrift/gruppbox samt box/lösdrift/gruppbox. I figur 1 kan man se hur uppfödarna inom de olika rasgrupperna svarat. I figuren används följande förkortningar, Island (islandshästar), Kbl (kallblodsraser), Ponny (ponnyraser), Vbl Rid (varmblodiga ridhästar) samt Vbl Trav (varmblodiga travhästar).



Figur 1. Figuren visar hur stor andel av uppfödarna inom respektive rasgrupp som använder sig av de olika hållningssätten.

#### 5. Hålls unghästarna på bete sommartid?

Samtliga uppfödare angav att de höll sina unghästar på bete sommartid.

#### 6. Har alla hästar möjlighet till direkt social kontakt med andra hästar/annan häst?

I enkäten beskrevs att med direkt social kontakt menas i det här fallet att hästarna går i samma hage eller lösdrift eller står i samma box. 48 av 55 uppfödare, det vill säga 87 %, svarade ja på frågan. Bland de sju som svarade nekande fanns två stycken uppfödare som angav att de höll sina avelshingstar ensamma och tre uppfödare som svarade att vuxna hingstar hålls ensamma. Två uppfödare svarade att alla individer inte kan ha tillgång till direkt social kontakt med andra hästar då skaderisken ansågs vara för stor. Orsaken till skadorna ansågs vara rangproblem och konflikter mellan vissa individer.

#### 7. Har någon av de hästar du fött upp visat någon av följande beteendestörningar?

Svaret på frågan ger oss ingen uppfattning om hur många hästar som uppvisat beteendestörningarna utan en uppfattning om hur stor andel av hästuppfödarna som

observerat de olika beteendena hos sina hästar. De allra flesta har inte valt att närmare beskriva hur många eller vilka typer av hästar de sett utföra beteendet så någon annan slutsats än den nyss nämnda ska inte dras.

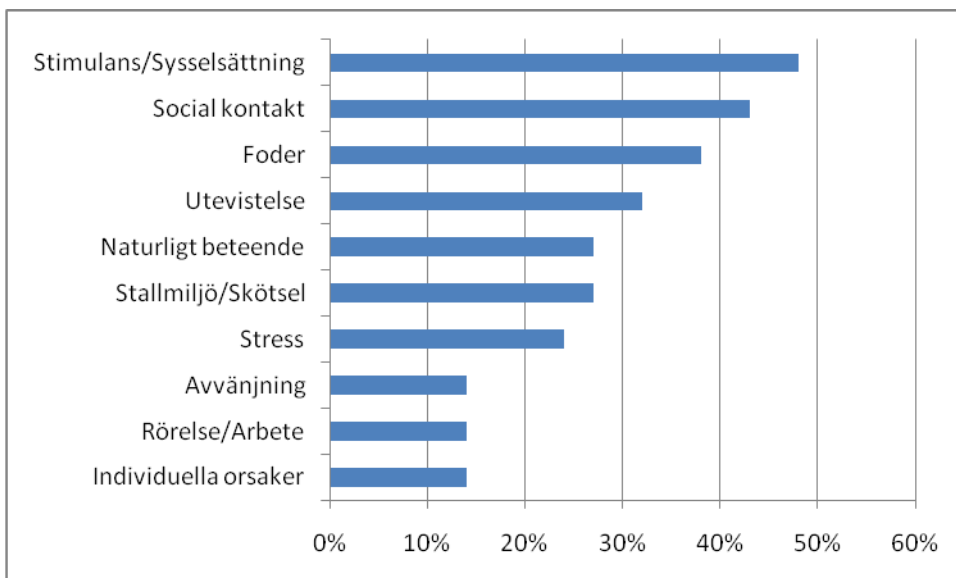
9 % (5 st) av uppfödarna hade sett läppklapper, 7 % (4 st) hade sett felriktat dibeteende, 5 % (3 st) hade sett krubbitning, 9 % (5 st) hade sett hagvandring och 4 % (2 st) hade sett vävning. 4 % (2 st) angav en annan beteendestörning än de föreslagna och i båda fallen handlade det om någon form av skrapbeteende det vill säga att hästen skrapar med ett framben enligt ett bestämt mönster eller vid ett särskilt tillfälle. Några påpekade också att de sett beteendestörningar hos vuxna hästar som de inte själva fött upp utan som inkommit som vuxna från träningsstall där de utvecklat beteendestörningarna. Det överlägset vanligaste observerade beteendet var träätning som setts av 40 % (22 st) av uppfödarna.

#### 8. Har du upplevt att avvänjning kan vara en kritisk tidpunkt för uppkomsten av beteendestörningar?

80 % (44 st) svarade att de inte ansåg avvänjning vara en kritisk tidpunkt medan 7 % (4 st) svarade att de ansåg det vara en kritisk tidpunkt. 13 % (7 st) valde att inte svara alls. Bland de som svarade nej betonade flera att de ansåg att avvänjning i allmänhet var en riskfaktor för utvecklandet av beteendestörningar men att de inte själva upplevt det som ett problem då de tillämpar sen avvänjning.

#### 9. Vad tror du är de bakomliggande orsakerna till beteendestörningar i allmänhet?

18 valde att lämna tomt så 37 av de 55 uppfödarna (67 %) svarade på frågan. De allra flesta angav flera möjliga orsaker till uppkomsten av beteendestörningarna, i figur 2 kan man se fördelningen mellan de angivna orsakerna



Figur 2. Figuren visar hur stor andel av de 37 svarande som ansåg respektive kategori vara en bidragande orsak till uppkomsten av beteendestörningar hos häst.

#### Förklaring till indelningen av uppfödarnas svar

Stimulans/sysselsättning: Hästen erbjuds för lite stimulans och/eller hålls inte tillräckligt sysselsatt.

Social kontakt: Hästen får inte tillräcklig social kontakt med artfränder.

Foder: Felaktig utfodring med för lite grovfoder och/eller olämpliga utfodringsrutiner.

Utevistelse: Hästen får inte vistas ute tillräckligt mycket.

Naturligt beteende: Hästen hindras/ ges ej möjlighet att bete sig naturligt.

Stallmiljö/skötsel: Hästen får en felaktig skötsel och/eller har en olämplig stallmiljö.

Stress: Hästen känner sig stressad.

Avvänjning: Hästen har blivit avvand och/eller hanterad på ett olämpligt sätt som föl.

Rörelse/arbete: Hästen får inte arbeta och röra sig på lämpligt sätt och/eller i tillräcklig utsträckning.

Individuella orsaker: Hästen har en medfödd högre benägenhet att utföra beteendena, eventuellt på grund av ett felaktigt avelsurval.

#### *10. Vidtar du åtgärder om du upptäcker en häst med beteendestörningar?*

Här valde 27 av 55 uppfödare att svara på frågan och merparten, 93 % (25 st), svarade att de åtgärddar upptäckta beteendestörningar. Resterande 7 % (2 st) svarade att de inte vidtar några speciella åtgärder. De flesta skulle vidta mer än en åtgärd och de föreslagna åtgärderna fördelades enligt följande. 44 % (12 st) angav ökad eller ständigt utevistelse som lämplig åtgärd. Näst populärast var ändringar i stallmiljön och skötselrutinerna med 41 % (11 st). Ändrade utfodringsrutiner med en större mängd eller fri tillgång på grovfoder nämndes av 30 % (8 st). Ökad sysselsättning och stimulans för hästen föreslogs av 26 % (7 st) medan utökad möjlighet till social kontakt med andra hästar förespråkades av 15 % (4 st). 11 % (3 st) skulle göra ändringar i hästens arbete och motion och 7 % (2 st) skulle låta hästar med beteendestörningar gå till slakt. Lika stor andel, 7 % (2 st), försökte att fysiskt förhindra hästen från att utföra ett oönskat beteende. Givna exempel på sådana åtgärder var användandet av krubbitarrem och begränsande av utrymme för boxvandrare.

#### *11. Tror du att beteendestörningar smittar till andra hästar?*

Av de 55 svarande hästuppfödarna trodde en majoritet på 55 % (30 st) att beteendestörningar inte smittar till andra hästar. 36 % (20 st) trodde tvärtom, det vill säga att beteendestörningar smittar till andra hästar och 9 % (5 st) valde att inte svara alls.

#### *12. Tror du att beteendestörningar kan nedärvas till avkomman?*

15 % (8 st) valde här att inte uttala sig alls medan 40 % (22 st) svarade nej, beteendestörningar kan inte nedärvas till avkomman. Resterande 45 % (25 st) svarade att de trodde att beteendestörningar kan nedärvas. Bland de som svarade ja valde de flesta (21 st), att kommentera hur den här nedärvningen går till. 48 % (10 st.) trodde att fölet härmar moderns beteende. 10 % (2 st) trodde att det var en ren miljömässig nedärvning, det vill säga att fölet vistas i samma miljö som modern och därför också utvecklar samma beteende. 14 % (3 st) trodde att det är känsligheten för att utveckla beteendestörningar som nedärvs medan 29 % (6 st) trodde att det är en kombination av två eller fler faktorer så som arv, miljö, moderns präglning och hämning av beteendet.

#### *13. Tas beteendestörningar i beaktande i avelsarbetet?*

En majoritet på 69 % (38 st) svarade att beteendestörningar tas i beaktande i avelsarbetet medan 20 % (11 st) svarade att de inte gör det. 11 % (6 st) svarade inte alls på frågan.

#### *14. Anser du att hästar sjunker i värde p.g.a. att de har en beteendestörning?*

Även i den här frågan var ja-sägarna i majoritet. Hela 75 % (41 st) ansåg att hästens värde sjunker om den har en beteendestörning. Endast 9 % (5 st) svarade nej på frågan och 16 %



(9 st) valde att inte uttala sig alls. Uppfödarna gavs också möjlighet att beskriva varför och med hur mycket värdet på hästen sjunker. Den möjligheten togs av 17 stycken och de uppskattade värdeminskningarna låg mellan – 10 % och – 100 %, det vill säga allt ifrån en mindre värdeminskning på 10 % till att hästen helt förlorar sitt värde. Medelvärdet för värdeminskningen räknades till – 35 %.

30 stycken uppfödare valde att förklara varför de tyckte att värdet sjunker. Många möjliga orsaker angavs men en del tydliga linjer kunde ses. 33 % (10 st) att minskningen berodde på att hästar med beteendestörningar är svårare att sälja. 20 % (6 st) angav det minskade eller helt förlorade avelsvärdet som bidragande orsak. 43 % (13 st) tyckte att slitskadorna, den sämre hållbarheten, osundheten eller den nedsatta prestationen bidrog till värdeminskningen. 27 % (8 st) lyfte fram att en häst med oönskade beteenden är mer krävande att ta hand och träna.

#### *15. Anser du att beteendestörningar är skadliga för hästen?*

En klar majoritet, 60 % (33 st), av de tillfrågade uppfödarna tyckte att beteendestörningar är skadliga för hästen. 33 % (18 st) svarade inte alls och 7 % (4 st) svarade att beteendestörningar inte är skadliga för hästen. 30 stycken av de som svarade ja angav också en eller flera orsaker till varför beteendestörningarna är skadliga. 57 % (17 st) tyckte att det fysiska slitaget och de fysiska följdproblem som en häst med beteendestörningar kan ha var en bidragande orsak. Exempel på sådana var ökat slitage på tänder och ben, magproblem samt svårighet att hålla hull. 37 % (11 st) lyfte fram att beteendestörningar är ett tecken på att hästen har en dålig miljö och/eller en nedsatt välfärd, där den kanske inte får utföra sina naturliga beteenden och/eller är utsatt för stress. 20 % (6 st) av ja-svararna angav psykiskt lidande som en direkt orsak till varför beteendestörningar är skadliga.

#### *16. Anser du att information om beteendestörningars uppkomst och förebyggande åtgärder finns ute i samhället?*

55 % (30 st) ansåg inte att informationen finns ute i samhället medan 20 % (11 st) tyckte att den finns. 25 % (14 st) svarade inte på frågan. Nio stycken av de uppfödare som tyckte att informationen finns angav också var de hittat sin information. De flesta angav flera alternativ och av dem var tidningar och populärvetenskapliga böcker vanligast. Övriga källor till kunskap var vetenskapliga forskningsrapporter, internet, diskussion med andra hästhållare, djurskyddslagstiftningen och utbildning.

#### *17. Vad anser du man kan göra för att förebygga uppkomsten av beteendestörningar hos hästar?*

41 av 55 uppfödare valde att svara på frågan och av dem angav 61 % (25 st) möjlighet till social kontakt och/eller möjlighet att bilda stabila flockar som förebyggande åtgärder. Foderrelaterade åtgärder som utfodring med mycket grovfoder och förlängda ättider var näst populärast med 46 % (19 st). Möjlighet till mycket utevistelse ansågs vara förebyggande av 41 % (18 st). En nästan lika stor andel, 37 % (13 st), lyfte fram goda hästhållningsrutiner och/eller erbjudandet av en bra miljö som förebyggande. Två andra vanligt förekommande förslag var möjlighet till rörelse/motion förslagsvis genom att hålla hästarna på stora ytor (29 %, 12 st) samt möjlighet att utföra naturliga beteenden/att hållas i en för hästar så naturlig miljö som möjligt (32 %, 13 st). Ökad kunskap hos hästhållarna (10 %, 4 st), avelsåtgärder (10 %, 4 st) eller ökad sysselsättning för hästen (17 %, 7 st) nämndes också.

## DISKUSSION

Enkätens relativt låga svarsfrekvens, 34 %, kan ha flera orsaker. Eftersom inga register eller annat existerar över hur många uppfödare som finns i Västra Götalands län så blev taktiken att försöka hitta så många som möjligt och hoppas på att de kontaktuppgifter som fanns att hitta var riktiga. Då ingen klar översikt fanns över uppfödarna så kan det ha inneburit att urvalet blev skevt i förhållande till antalet uppfödare inom varje rasgrupp och totalt. Sökvägarna för att hitta uppfödare var många och ofta fanns ingen komplett information om hur verksamheten hos respektive uppfödare såg ut. Majoriteten av enkäterna skickades ut via e-post, vilket visade sig ge en lägre svarsfrekvens (32 %) än utskick via brev (44 %) trots att en påminnelse gick ut efter två veckor. Ingen påminnelse skickades ut via brev. Det kan vara så att en del av de e-postadresser som hittades inte var aktuella längre eller så kontrollerade man inte sin e-post lika noga som sin vanliga post. Flera av de som fick enkäten via e-post hörde av sig för att meddela att de inte var aktiva uppfödare eller att de av andra orsaker inte ansåg sig kunna svara på enkäten. Den låga svarsfrekvensen kan påverka studiens resultat så att de inte är representativa för alla uppfödare. Om man hade kontrollerat att alla uppfödare var aktiva och att alla adresser var korrekta och i bruk så hade svarsfrekvensen troligtvis blivit högre. Att vissa frågor endast kunde besvaras med öppna svar kan också ha varit en felkälla då viss tolkning och indelning krävdes för att svaren skulle kunna beskrivas. 55 svarande uppfödare inom ett län kan ändå anses vara ett gott resultat om man exempelvis jämför antalet svarande med enkätstudien från 2008 av Parker et al. där man fick 140 svar från sammanlagt tre kontinenter.

Det fanns ganska stora variationer mellan hur länge de svarande uppfödarna hållit på, hur många hästar de fött upp och hur stora årskullar de brukade ha. Trots det verkade hållningssätten vara ganska lika överlag. En tydlig majoritet, 58 %, håller sto med föl i box. Ytterligare 16 % använde sig av flera hållningssätt där box eller gruppbox var ett av sätten för samtliga. Även betesgång för sto med föl under sommarperioden tillämpas av en majoritet på hela 98 %. När det kommer till avvänjning och uppstallning kunde man se en större variation. Den lägsta avvänjningsåldern var 5,5 månader och den högsta 11 månader alternativt när modern avvänjer själv. Medelvärdet för avvänjningsåldern för samtliga raser var 7,6 månader. Parker et al (2008) rapporterade om lägre medelvärden på avvänjningsålder, 5,2 månader (USA), 6,8 månader (England), 5,7 månader (Australien) och 6,4 månader (övriga länder). USA och Australien var också de två kontinenter som verkade ha högst förekomst av beteendestörningar i samma studie. Vid jämförelse med studien gjord av Parker et al. (2008) så tycks hästuppfödarna i Västra Götalands län internationellt sett tillämpa en senare avvänjning som ligger närmare den naturliga avvänjningsåldern. Uppstallningssätt för de använda fölen varierade både mellan rasgrupperna och totalt sett. Islandshästuppfödarna var mest likformiga och en klar majoritet av dem hade de använda fölen på lösdrift. Uppstallning i spilta var mer vanligt förekommande hos kallblodsuppfödarna än hos de andra grupperna. Totalt sett så var ensambox det vanligaste alternativet men trots det lät de allra flesta uppfödarna (87 %) samtliga hästar ha direkt social kontakt med artfränder. Att så många som 87 % alltid låter sina hästar ha direkt social kontakt är mycket glädjande då den vetenskapliga litteraturen lyfter fram social kontakt som en viktig förebyggande faktor mot beteendestörningar (Bachmann et al, 2003, Waters et al., 2002).

Huruvida det förekom någon hög frekvens av beteendestörningar bland unghästarna på stuterierna i Västra Götaland vid undersökningstillfället gav inte den här undersökningen svar på, då så få angett hur många individer de sett utföra beteendena. Det vi vet är att av de 55 hästuppfödare som tillsammans fött upp 3410 hästar så hade 9 % sett läppklapper, 7 % hade sett felriktat dibeteende, 5 % hade sett krubbitning, 9 % hade sett hagvandring och 4 % hade sett vävning. Ett enda beteende stack ut och det var träätning som observerats av hela 40 % av uppfödarna. Flera av de som sett träätning lämnade spontant kommentarer om att beteendet inte nödvändigtvis borde ses som en beteendestörning utan att det egentligen kan vara ett av hästens naturliga beteenden. Det finns indikationer på att trä kan vara en naturlig del av hästens kosthållning då fodret inte kan erbjuda det fiberinnehåll som hästen kräver för sin normala mag- och tarmfunktion (McGreevy, 2004b). Eftersom forskarna också sett att träätning kan vara ett förstadie till krubbitning (Waters et al., 2002) så kan det kanske vara skäl att se över sin hästhållning och sina utfodringsrutiner ifall man upplever en ökad frekvens av beteendet. En handfull uppfödare berättade också att deras hästar ägnat sig åt träätning fastän de hade fri tillgång till grovfoder. Att så skett kan kanske vara ett tecken på att hästarna trots grovfodret behövde ännu mer fiber eller oral stimulans. En uppfödare berättade att man lagt in trädgrenar för att hästarna skulle få utlopp för det här beteendet. Enligt mig kan en sådan berikning vara bra både för fiberinnehållet och den ökade möjligheten till oral stimulans.

Avvänjning är en annan riskfaktor som lyfts fram i forskningsresultaten (Parker et al., 2008, Waters et al., 2002). 80 % av våra 55 uppfödare svarade att de inte ansåg avvänjningen vara en kritisk tidpunkt. Kanske är det så att dessa siffror tyder på att man i länet tillämpar goda avvänjningsrutiner och därför inte har upplevt det som en riskfaktor. En idé till vidare forskning kunde vara att i högre utsträckning utreda vilka rutiner man använder sig av förutom tidpunkt och uppställningsform som var frågorna i den här enkäten. Hur utfodras man fölen? När börjar man fodra dem med kraftfoder? Avvänjs de stegvis eller abrupt från modern? Avvänjning ansågs inte vara en stor riskfaktor bland de svarande uppfödarna så vad är det då som enligt dem orsakar beteendestörningar? 37 uppfödare delade med sig av sina åsikter i frågan och de allra flesta angav flera möjliga orsaker. De fyra som nämndes mest av uppfödarna var brist på stimulans/sysselsättning, för lite social kontakt, felaktig utfodring/för lite grovfoder samt för lite utevistelse. Hästar som lider brist på stimulans eller sysselsättning, som får för lite social kontakt med andra hästar, som utfodras med för lite grovfoder och som vistas ute för lite kan alltså enligt uppfödarna utveckla beteendestörningar. Trots att brist på stimulans eller sysselsättning enligt uppfödarna var den vanligaste bakomliggande orsaken till beteendestörningar så var möjlighet till social kontakt och/eller möjlighet att bilda stabila flockar den vanligaste förebyggande åtgärden. Åtgärden nämndes av 61 % av de 41 uppfödare som valde att ge sin syn på saken. Andra vanliga förebyggande åtgärder som nämndes av många var utfodring med mycket grovfoder och förlängda ättider, möjlighet till mycket utevistelse, god miljö och/eller rutiner, möjlighet till rörelse/motion förslagsvis genom att hålla hästarna på stora ytor samt en hästhållning i en naturlig miljö där de kan utöva sina naturliga beteenden. Ökad sysselsättning för hästen föreslogs endast av 17 %.

Har uppfödarna samma syn på riskfaktorer och förebyggande åtgärder som forskarna? Delvis ja, direkt fysisk social kontakt, fri rörelse och goda utfodringsrutiner med mycket grovfoder och liten andel kraftfoder föreslogs av Bachmann et al (2003) vara direkt förebyggande mot utvecklandet av beteendestörningar. Waters et al. (2002) studerade

specifikt unga hästar och såg att avvänjningsmetod, foderstat och uppstallning var faktorer som kunde påverka uppkomsten av oönskade beteenden. Deras rekommenderade förebyggande åtgärder var social kontakt, fri tillgång på grovfoder, så mycket utevistelse som möjligt samt en successiv höjning av kraftfodergivor. Parker et al. (2008) såg att sen avvänjning, fri tillgång på grovfoder och mycket utevistelse, helst på bete, var direkt förebyggande. Utfodring med stora mängder kraftfoder var å andra sidan en riskfaktor.

Vad uppfödarna egentligen menar med sysselsättning framgår inte av deras svar. Det kan kanske vara så att de menar att hästar kan bli uttråkade på grund av för lite sysselsättning överlag eller så menar de kanske att en häst i stallmiljö inte sysselsätts på ett sådant sätt som den skulle ha gjorts i en för den mer naturlig miljö. Att hästar skulle utveckla en beteendestörning som en direkt följd av uttråkning är inte troligt då beteendestörningar vanligen observeras under utfodring eller när hästen utsätts för en orolig miljö (Marsden, 2002). Marsden beskriver vidare att hästhållare kan uppfatta en häst som plötsligt isoleras, ställs på box eller vilar från arbete som uttråkade men att det är andra förändringar i skötselrutinerna som ofta görs vid de här situationerna som skapar frustration hos hästen. Exempel på sådana förändringar kan vara ändrad foderstat, annat sällskap eller andra träningsrutiner.

36 % av uppfödarna som deltog i undersökningen trodde att beteendestörningar kan smitta till andra hästar. 36 % kan kännas som en ganska hög frekvens då den redovisade litteraturen påstår att inga direkta belägg finns för att hästar kan härma och ta efter en annan individs beteendestörning (Murphy & Atkins, 2007, Nicol, 1999). Tidigare gjorda undersökningar (McBride & Long, 2001, Albright et al. 2009) såg dock högre frekvenser, mellan 37 och 52 % av hästhållarna har rapporterat tro att beteendestörningar kan smitta till andra hästar. Den här missuppfattningen kan leda till att hästar med oönskade beteenden isoleras vilket kan innebära ökad stress och sämre välfärd (McBride & Long, 2001, Albright et al., 2009). 45 % av uppfödarna trodde att beteendestörningar kan nedärvas till avkomman och hela 69 % tar beteendestörningar i beaktande i avelsarbetet. Bland de uppfödare som trodde att beteendestörningar kan nedärvas lämnade många en kommentar om hur de trodde att nedärvningen kan gå till. Även här kunde man se att det fanns en tro på att beteenden kan kopieras och härmas, då nästan hälften trodde att fölet härmar moderns beteende. Betydligt färre trodde att det var en ren miljömässig nedärvning eller att det är känsligheten för att utveckla beteendestörningar som nedärvs.

Hur väl stämmer då uppfödarnas uppfattning överens med den litteratur som granskats? Tydliga forskningsresultat var svåra att hitta men det tycks finnas en tro på att någon slags ärftlighet kan föreligga. Någon närmare teori kring hur nedärvningen går till beskrevs dock inte. Senast 2009 skrev Albright et al. att de anade att fullblodspopulationen i USA kunde vara genetiskt särskilda och ha en annan känslighet för att utveckla krubbitning än vad andra raser har. Dock kan det vara svårt att veta vad som egentligen spelar in och den högre förekomsten av beteendestörningar hos fullblod kan också vara ett resultat av den hästhållning som är typisk för rasen. I Marsdens sammanfattande artikel från 2002 som nämnts tidigare i rapporten kan man läsa att känsligheten för att utveckla beteendestörningar under vissa hållningssätt är ärftlig och att inavel innebär en ökad risk för utvecklandet av beteendestörningar hos alla hästar om de utsätts för ett visst hållningssätt. Marsden poängterade att en häst med en medfödd känslighet inte alls behöver komma att utveckla en beteendestörning ifall den aldrig utsätts för vissa stimuli medan

vilken individ som helst kan utveckla beteendestörningar om den utsätts i tillräcklig grad för de orsakande stimuli som konstaterats. Att föl tar efter mammans beteende eller att hästar överhuvudtaget härmar varandras beteenden är inget som forskarna anser som speciellt troligt, dock kan det finnas orsak till att ta beteendestörningar i beaktande i avelsarbetet då det kan vara så att det genetiska arvet kan spela in. En sak som varje hästuppfödare med säkerhet dock kan påverka är hästens miljö. Beteendestörningar förebyggs bäst genom att hästen hålls i en för den god miljö. Utan den goda miljön behöver inte utslutandet av hästarna med medfödd känslighet i aveln ge några resultat då de yttre stimuli som kan orsaka beteendestörningar fortfarande finns kvar. Ytterligare forskning kring huruvida ett genetiskt arv faktiskt föreligger och hur det fungerar och nedärvs vore intressant att följa.

Ett av hästhållarna upplevt sjunkande ekonomiskt värde på hästar som uppvisar oönskade beteenden har rapporterats (Cooper & McGreevy, 2002, McBride & Long, 2001). Uppfödarna i Västra Götalands län var inget undantag, av dem ansåg 75 % att hästens värde sjunker om den har en beteendestörning. De uppskattade värdeminskningarna låg mellan – 10 och – 100 % med ett medelvärde på – 35 %. McBride och Longs enkätundersökning från 2001 gav likande siffror, där kunde man också se en stor spridning i den uppskattade värdeminskningen samt ett medelvärde mellan -35 och -45 %. Enligt tidigare nämna referenser kan hästar med oönskade beteenden upplevas som svårare att sälja och mindre hållbara än andra hästar och därmed anses deras ekonomiska värde vara lägre. Den uppfattningen tycktes också till stor del råda bland uppfödarna i den här undersökningen. 30 stycken uppfödare valde att förklara varför de tyckte att värdet sjunker och många angav fler än en orsak. 33 % tyckte att minskningen berodde på att hästar med beteendestörningar är svårare att sälja och 43 % tyckte att förslitningsskadorna, den sämre hållbarheten, osundheten eller den nedsatta prestationen bidrog till värdeminskningen. Även här såg man en koppling mellan beteendestörningarna och avelsarbetet då 20 % sa att det sänkta eller helt förlorade avelsvärdet bidrog till hästens minskade ekonomiska värde.

60 %, 33 av 55 svarande uppfödare ansåg att beteendestörningar är skadliga för hästen. 30 stycken av de 33 valde att dela med sig av sina teorier kring varför beteendestörningarna är skadliga. 57 % av dessa angav de potentiella fysiska skador som kan uppstå hos hästen på grund av dess beteendestörning som en orsak. Exempel på sådana skador var ökat slitage på tänder och ben, magproblem och svårighet att hålla hull. 37 % svarade att beteendestörningar är tecken på att hästen har en dålig miljö och/eller en nedsatt välfärd och därför är det skadligt. 20 % angav psykiskt lidande som en direkt orsak till varför beteendestörningar är skadliga. Det här är intressanta åsikter som har ett visst stöd av den forskning som hittats inom området. Magproblem och kolik samt ett ökat tandslitage har kunnat ses hos krubbitare i några studier (Archer & Proudman, 2006, Cooper & McGreevy, 2002). Dock är inte sambandet mellan mag- och tarmproblem och de orala stereotypierna utredda. Det kan vara så att det är magproblemen som orsakar koliken och beteendestörningarna eller så som Archer och Proudman påvisade, krubbitningen kan vara ett tecken på att hästhållningen eller andra faktorer kring hästen bidrar till att hästen får kolik. Ett visst slitage på tänderna verkar dock vara en oundviklig följd av krubbitning, men en vaddering av den yta som hästen helst krubbitar mot kan hjälpa (Cooper & McGreevy, 2002).

De möjliga negativa fysiska effekterna av de rörelserelaterade beteendestörningarna är enligt Marsden (2002) inte så allvarliga. Endast vid extrema fall av hagvandring, boxvandring, vävning och huvudskakning kan en viss bidragande effekt till vissa fysiska skador eller sänkt allmänkondition ses. I dagens forskning kring hästens beteendestörningar tycks fokus främst ligga på de orsakande faktorerna och de förebyggande åtgärderna, och det är nog klokt. Trots det skulle jag ändå vilja se en modernare och tydligare utredning kring vilka fysiska skador som kan uppstå hos hästar med beteendestörningar. Min förhoppning är att en sådan forskning skulle kunna råda bot på de myter som finns och ge djupare insikt i frågan.

En del missuppfattningar kring huruvida beteendestörningar kan smitta och överföras från mor till avkomma tycks finnas bland uppfödarna. I övrigt så verkar de dock ha en ganska god uppfattning om hur man kan förebygga beteendestörningar och vilka åtgärder som är viktiga. Väldigt få svarade att de direkt försökte förhindra utförandet av ett oönskat beteende vilket är bra ur djurskyddssynpunkt då sådana åtgärder kan leda till stress och nedsatt välfärd hos hästen då dess motivation att utföra beteendet fortfarande finns kvar (McGreevy, 2004b). Trots att uppfödarna själva verkar ha relativt goda kunskaper ansåg drygt hälften att information om hästens beteendestörningar inte finns ute i samhället. Bland de som tyckte att informationen finns ute i samhället delade några med sig av var de hittat sin information. Tidningar och populärvetenskapliga böcker var vanligast medan övriga källor till kunskap var vetenskapliga forskningsrapporter, internet, diskussion med andra hästhållare, djurskyddslagstiftningen och utbildning. Att så många ansåg att informationen inte finns kan vara ett tecken på att forskningsresultaten inte når ut till hästhållarna. Kanske borde forskningsrapporter förkortas och spridas mer effektivt? Det kan också vara så att de populärvetenskapliga tidningarna och böckerna inte hålls tillräckligt uppdaterade. Facktidningarna når ut till många och borde kanske ta ett större ansvar när det gäller rapporteringen om frågor som rör hästens välfärd. Ett stort ansvar vilar också på de som skriver de populärvetenskapliga böckerna då den litteraturen når ut till både gamla och unga och ofta används som läroböcker på ridskolor och hästinriktade utbildningar.

## **SLUTSATSER**

Hästuppfödarna har till viss del upplevt att deras hästar uppvisat beteendestörningar och det överlägset vanligaste observerade beteendet var träätning. De främsta bakomliggande orsakerna till hästens beteendestörningar ansågs vara brist på stimulans eller sysselsättning, brist på social kontakt med artfränder, felaktig utfodring med för lite grovfoder samt för lite utevistelse. En majoritet av uppfödarna skulle välja att försöka vidta åtgärder om en häst uppvisar en beteendestörning. De vanligaste åtgärderna var utökad utevistelse, ändringar i stallmiljön och skötselrutiner, ändrade utfodringsrutiner med mer grovfoder samt ökad sysselsättningen för hästen. De flesta av de svarande uppfödarna tyckte att beteendestörningar var skadliga för hästen, främst på grund av det ökade fysiska slitaget och den nedsatta välfärd som beteendestörningarna ansågs vara ett tecken på. En häst som uppvisar onormala beteenden ansågs av en majoritet sjunka i värde med en uppskattad värdeminskning på – 35 %.

## TACK

Tack till de hästuppfödare inom Västra Götalands län som visat intresse och svarat på enkäten. Tack till min handledare Maria Andersson för uppmuntran och goda råd. Tack till Anna Lundberg som gav mig idén till arbetet. Tack till Sofie Larsson för utbyte och diskussion av litteratur. Tack till alla de som korsat eller delat min väg under de tre gångna åren, föreläsare, kursledare, djurhållare och studiekamrater!

## REFERENSER

- Albright, J. D., Mohammed, H. O., Heleski, C. R., Wickens, C. L., Houpt, K. A. 2009. Crib-biting in US horses: Breed predispositions and owner perceptions of aetiology. *Equine Veterinary Journal*. 41, 455-458.
- Archer, D. C., Proudman, C. S. 2006. Epidemiological clues to preventing colic. *The Veterinary Journal*. 172, 29- 39.
- Bachmann, I., Audigé, L., Stauffacher, M. 2003. Risk factors associated with behavioural disorders of crib-biting, weaving and box-walking in Swiss horses. *Equine Veterinary Journal*. 35, 158-163.
- Cooper, J. J., McDonald, L., Mills, D. S. 2000. The effect of increasing visual horizons on stereotypic weaving: implications for the social housing of stabled horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 69, 67-83.
- Cooper, J., McGreevy, P. 2002. Stereotypic behaviour in the stabled horse: Causes, effects and prevention without compromising horse welfare. In: *The welfare of horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Springer.
- Duncan, P., Harvey, P. H., Wells, S. M. 1984. On lactation and associated behaviour in a natural herd of horses. *Animal behaviour*. 32, 255- 263.
- Eisersjö, M., Lundberg, A., Andersson, M., Fahlesson, M. 2009. Erfarenheter, åsikter och råd när det gäller hästar och beteendestörningar - en enkätundersökning bland tränare och ridskolepersonal i Västra Götalands, Hallands och Örebro län, 2009. Rapport till SJV.
- Harris P. A., Bishop R. E. M. 2007. Recent developments in equine nutrition and feeding. *Journal of the Royal Agricultural Society of England*. 168.
- Henderson, A. J. Z. 2007. Don't fence me in: Managing psychological well being for elite performance horses. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 10, 309- 329.
- Hillyer, M. H., Taylor, F. G. R., Proudman, C. J., Edwards, G. B., Smith, J. E., French, N. P. 2002. Case control study to identify risk factors for simple colonic obstruction and distension colic in horses. *Equine Veterinary Journal*. 34, 455- 463.
- Hosoda, T., 1950. On the heritability of susceptibility to wind-sucking in horses. *Jpn. J. Zootech. Sci*. 21, 25.

- Krzak, W. E., Gonyou, H. W., Lawrence, L. M. 1991. Wood chewing by stabled horses: diurnal pattern and effects of exercise, *Journal of Animal Science*. 69, 1053-1058.
- Marsden, D. 2002. A new perspective on stereotypic behaviour problems in horses. In *Practice*. 24, 558-569.
- Mason, G. J. 1991. Stereotypies: a critical review. *Animal Behaviour*. 41, 1015-1037.
- McBride, S., Cuddeford, D. 2001. The putative welfare-reducing effects of preventing equine stereotypic behaviour. *Animal Welfare*. 10, 173-189.
- McBride, S., Hemmings, A. 2009. A neurologic perspective of equine stereotypy. *Journal of Equine Veterinary Science*. 1, 10-16.
- McBride, S. D., Long, L. 2001. Management factors of horses showing stereotypic behaviour, owner perception and the implications for welfare. *Veterinary record*. 148, 799-802.
- McGreevy, P. 2004a. Introduction. In: *Equine Behavior*. Saunders/ Elsevier.
- McGreevy, P. 2004b. Ingestive behavior. In: *Equine Behavior*. Saunders/ Elsevier.
- McGreevy, P. D., Cripps, P. J., French, N. P., Green. L. E., Nicol, C. J. 1995. Management factors associated with stereotypic and redirected behaviour in the Thoroughbred horse. *Equine Veterinary Journal*. 27, 86-91.
- Murphy, J., Arkins, S. 2007. Equine learning behaviour. *Behavioural Processes*. 1, 1-13.
- Nagy, K., Schrott, A., Kabai, P. 2008. Possible influence of neighbours on stereotypic behaviour in horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 111, 321–328.
- Nicol, C. J. 1999. Understanding equine stereotypies. *Equine Veterinary Journal*. Suppl. 28, 20-25.
- Nicol, C. J., Davidson, H. P. D., Harris, P. A., Waters, A. J., Wilson, A. D. 2002. Study of crib-biting and gastric inflammation and ulceration in young horses. *Veterinary Record*. 151, 658- 662.
- Ninomiya, S., Sato, S., Sugawara, K. 2007. Weaving in stabled horses and its relationship to other behavioural traits. *Applied Animal Behaviour Science*. 106, 134-143.
- Parker, M., Goodwin, D., Redhead, E. S. 2008. Survey of breeders' management of horses in Europe, North America and Australia: Comparison of factors associated with the development of abnormal behaviour, *Applied Animal Behaviour Science*. 114, 206-215.
- Planck, C., Rundgren, M. 2005. Utfodringsbetingade störningar. In: *Hästens näringsbehov och utfodring*. Natur och kultur.



Redbo, I., Redbo-Torstensson, P., Ödberg, F. O., Hedendahl, A., Holm, J. 1998. Factors affecting behavioural disturbances in racehorses. *Animal Science*. 66, 475- 481.

Steele, D.G., 1960. El cribbing (pica) y la aerofagia en los pura sangre. *Ganaderia*. 18, 74-78.

Vecchiotti, G.G. and Galanti, R., 1986. Evidence of heredity of cribbing, weaving and stall-walking in Thoroughbred horses. *Livestock Production Science*. 14, 91- 95.

Waters, A. J., Nicol, C. J., French, N. P. 2002. Factors influencing the development of stereotypic and redirected behaviours in young horses: findings of a four year prospective epidemiological study. *Equine Veterinary Journal*. 34, 572-579

Wiepkema, P.R., Koolhaas, J.M. 1993. Stress and animal welfare. *Animal Welfare*. 2, 195–218.

Willard, J. G., Willard, J. C., Wolfram S. A., Baker, J. P. 1977. Effect of diet on cecal pH and feeding behavior of horses. *Journal of Animal Science*. 45, 87-93.